Sivistysvaliokunnalle

Turun ammattikorkeakoulun kirjallinen lausunto HE/41/2023 vp ja VNS 1/2023 vp

Turun ammattikorkeakoulu kiittää sivistysvaliokunnan lausuntopyynnöstä seuraavista aiheista:

- HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
- VNS 1/2023 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Lausunto on jäsennelty sivistysvaliokunnan pyytämien teemojen mukaisesti. Keskitymme lausunnossamme etenkin korkeakoulupoliittisiin näkökulmiin. Esitettyihin teemoihin ei anneta vastauksia, ellei niitä ole käsitelty esityksessä korkeakoulutukseen vaikuttavassa viitekehyksessä.

Tiivistettynä toteamme seuraavat näkökulmat:

- Korkeakoulutuksen **indeksikorotus on välttämätön** nykyisen toimintatason ylläpitämiseksi.
- Ammattikorkeakoulutuksen **budjettikehyksen leikkaamista ei pystytä kompensoimaan** esitetyillä säästö- tai ansaintakohteilla.
- Opiskelijoiden **opintotukeen tehtävät muutokset lisäävät riskiä** opiskelijoiden hyvinvoinnin heikkenemisestä ja opintojen venymisestä.
- **TKI-rahoituksen lisääminen vahvistaa kansallista tavoitetta** saavuttaa 4% T&K-rahoitus BKT:sta.
- Ammattikorkeakouluille kohdennettava **osuus TKI-rahoituksen lisäämisestä on askel oikeaan suuntaan**, mutta kasvattamalla sen määrää olisi mahdollista saavuttaa selkeästi korkeammat vaikutukset.
- Esitetyillä budjettielementeillä **ei ole suoraa positiivista vaikutusta korkeakoulujen mahdollisuuteen vahvistaa opiskelijoiden tukea ja hyvinvointia**.
- **Lisäaloituspaikat tulee kohdentaa kasvukeskuksiin**, koska niiden korkeakouluihin hakee selkeästi suurin osa opiskelijoista ja niiden osaajatarve on suurinta.
- Jatkuvan lisäaloituspaikkarahoituksen sijasta **rahoitus olisi syytä kohdentaa korkeakoulujen normaaliin rahoituskehykseen**, jolloin saatava tulosvaikutus olisi pitkäkestoisempaa.

Koulutuksen tasa-arvo

oppimisen tuen tehostaminen

Oppimisen tuen tehostamiseksi esitetään rahoitusta toiselle asteelle **käyttöönotettavaksi uudeksi järjestelmäksi**. Korkeakoulutuksen osalta budjetissa ei tehdä esityksiä oppimisen tuen tehostamiseksi. Käytännössä oppimisen tuen tehostaminen näyttää jäävän informaalin ohjauksen ja korkeakoulujen omista tarpeista lähtevän toiminnan varaan.

oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistäminen

Korkeakouluopiskelijoiden kannalta budjettiesityksessä esitetään opintotukijärjestelmän muuttamista aiempaa lainapainotteisemmaksi. Samalla opintotuen indeksi jäädytetään vuosille 2024-2027. Korkeakouluopiskelijat ovat tästä esityksestä johtuen tuoneet painokkaasti esille oman **huolensa muutoksen vaikutuksesta opiskelijoiden taloudelliseen asemaan ja edelleen hyvinvointiin**. Esitettyjen näkemysten mukaan muutos tulee lisäämään opiskelijoiden työssäkäyntiä, hidastamaan opintojen etenemistä ja vähentämään opiskeluhyvinvointia.

Budjettiesityksessä on **1 M€ kohdennus YTHS:lle** korkeakouluopiskelijoiden hyvinvoinnin tukemiseksi. Suhteutettuna opiskelijoiden määrään ja etenkin mielenterveyspalveluiden kehittämistarpeeseen summa vaikuttaa pieneltä.

Kokonaisuutena tehtyjen esitysten on **vaikea nähdä lisäävän korkeakouluopiskelijoiden kokonaishyvinvointia** tilanteessa, jossa Korona-pandemian vaikutukset etenkin opiskelijoiden mielenterveyteen ovat vielä selkeästi nähtävissä.

Korkeakoulutus

Budjettiesityksen tärkein ja positiivisin kohta korkeakoulujen toiminnan kannalta on **sitoutuminen korkeakouluindeksiin** ja siitä johtuvat rahoituskehyksen korotukset. Sinänsä indeksikorotuksella ei voida tehdä uusia avauksia, mutta se mahdollistaa toiminnan jatkamisen aiemmalla tasolla.

Ammattikorkeakoulujen **rahoitusta leikataan kuitenkin samalla 16 M€ vuonna 2024 ja leikkaus nousee noin 30 M€:oon vuodessa** hallituskauden loppuun mennessä. Leikkauksia esitetään voitavan kompensoida nostamalla avoimesta korkeakoulutuksesta perittäviä maksuja sekä maksuvelvollisten opiskelijoiden lukuvuosimaksuja sekä sillä, että ammattikorkeakoulujen aiemmin maksamat sosiaali- ja terveysalan harjoittelumaksut on siirretty valtion maksettavaksi. Kaikki esitetyt kompensaatiot ovat kuitenkin ammattikorkeakoulujen kannalta vähämerkityksellisiä seuraavista syistä:

- Avoimen korkeakoulun maksujen korotus: vain pieni osa avoimen korkeakoulun opinnoista on tehty työnantajien maksamana. Todennäköisyys siihen, että yksilöt ovat valmiita investoimaan avoimeen korkeakouluopetukseen merkittävästi nykyistä enemmän, koska se ei tuo samalla tutkintokoulutusta vastaavaa parannusta työmarkkina-asemaan, on pieni.
- Maksuvelvollisten opiskelijoiden lukuvuosimaksujen nostaminen täyskatteellisiksi: Suurin osa ammattikorkeakouluista on jo nostanut lukuvuosimaksut täyskatteellisuutta vastaavalle tasolle. Niiden nostaminen merkittävästi nykyistä korkeammalle on hankalaa kansainvälisestä kilpailutilanteesta johtuen.
- Sosiaali- ja terveysalan harjoittelumaksut: Ammattikorkeakoulut maksoivat perusrahoituksestaan lakiin perustumattomia harjoittelumaksuja yhteensä n. 8 M€, kunnes niiden maksut siirrettiin tänä vuonna suoraan valtion budjettiin. Ammattikorkeakouluille epäselvästä syystä harjoittelumaksuihin varattiin merkittävästi enemmän rahaa kuin mitä ammattikorkeakoulut olivat maksaneet, ts. n. 12 M€. Nyt, kun jälkimmäinen summa leikataan ammattikorkeakoulujen valtionrahoitusosuudesta, se aiheuttaa merkittävästi suuremman leikkauksen kuin mitä harjoittelumaksujen siirto tuotti säästöjä.

koulutustason nostaminen

Budjettiesityksessä perusteellaan **selkeästi tarve koulutustason nostamiselle**. Aiemmasta 50 prosentin tavoitteesta näytetään kuitenkin luovutun ja nyt mainitaan, että ”…korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä pyritään nostamaan **mahdollisimman lähelle 50 prosenttia** vuoteen 2030 mennessä.” (Budjettiesitys, Y39).

Esityksessä ei esitetä muita taloudellisia kohdennuksia koulutustason nostoksi kuin alla käsiteltävä **aloituspaikkojen lisärahoitus**. Samaan tavoitteeseen pyritään ilmeisesti myös **leikkaamalla korkeakoulujen rahoituskehyksen jatkuvan oppimisen rahoitussummaa** ja luomalla insentiivi lisätä tarjontaa nostamalla avoimen koulutuksen enimmäismaksuja. Tällä sekä samaan aikaan tapahtuvalla säädös- ja tieto-ohjauksella pyritään siihen, että korkeakoulut kohdentaisivat aiempaa suuremman osan opiskelupaikoistaan aidosti ensikertalaisille hakijoille.

Koulutustason nostamisessa on hyvä huomata, että se vaatii käytännössä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden hakeutumista korkeakoulutukseen selkeästi aiempaa nopeammin ja suuremmassa osin. Ammattikorkeakoulut ovat luontaisin jatkopaikka ammatillisen tutkinnon suorittaneille.

ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen hakeutumisen edistäminen

Suoraa **taloudellista kohdennusta tukemaan hakeutumista ammatillisesta koulutuksesta korkeakoulutukseen ei dokumenteissa esitetä**. Ammatilliseen koulutukseen esitetään 10 M€ lisämäärärahaa oppimisen tuen järjestelmän kehittämiseen ja käyttöönottoon. Jos määrärahalla saavutetaan esityksen mukaiset tavoitteet, se tukee ammatillisen tutkinnon suorittaneiden jatkamista korkeakouluopintoihin.

aloituspaikat

Korkeakoulujen **aloituspaikkoihin kohdennetaan 11,7 M€ lisämääräraha** vuodelle 2024. Julkisen talouden suunnitelman mukaan summa nousee yhteensä 41,3 M€:oon 2024-2027. Summalla voidaan tehdä merkittävä opiskelijamäärän lisäys aloituspaikkoihin. Alustavan käsityksen mukaan lisäaloituspaikkarahoitusta tullaan suuntaamaan etenkin sosiaali- ja terveysalalle sekä varhaiskasvatukseen.

Aloituspaikkojen alueellinen kohdentaminen tulee olemaan avainasemassa rahoituksen hyödyntämisessä parhaalla mahdollisella tavalla. On hyvä huomata, että hakijat suosivat pääsääntöisesti suurten kasvukeskuskaupunkien korkeakouluja. Ensikertalaiskiintiöjärjestelmästä johtuen hakijat eivät usein ota vastaan muuta paikkaa kuin ensimmäisen hakukohteensa, jolloin kauempana kasvukeskuksista sijaitsevien korkeakoulujen opintopaikat jäävät helpommin täyttämättä. Lisäksi kasvualueilla on muuta maata suurempi työvoimapula etenkin sosiaali- ja terveysalalla sekä varhaiskasvatuksessa. Kohdentamalla **lisäaloituspaikkarahoitus suurimpien kasvukeskusten korkeakouluihin** voidaan varmistaa, että sijoitus tulee hyödynnettyä täysimääräisesti ja että se vastaa nopeimmin kasvukeskusten työvoimapulaan.

Lisäaloituspaikkapäätöksiä tehdessä on hyvä huomata, että korkeakoulujen kasvaneet sisäänotot ovat viime vuosina perustuneet vastaaviin erillisiin lisäaloituspaikkarahoituksiin. Näin ollen voidaan olettaa, että niiden loppuessa sisäänotot tulevat laskemaan merkittävästi. Nyt esitetyllä rahoituksella voidaan ylläpitää hetkellisesti sisäänottotasoja kohdistusaloilla, mutta erillistä lisärahoitusta tärkeämpää olisi **kohdentaa lisäys pysyvään rahoituskehykseen**, jolloin korkeakoulut pystyisivät ylläpitämään tarjontaa pidempijänteisesti.

TKI-rahoitus

Esityksissä on sitouduttu edellisen kauden parlamentaarisen työryhmän tavoitteeseen saavuttaa 4 prosentin T&K-taso suhteessa BKT:hen vuoteen 2030 mennessä. Tätä varten julkisia TKI-määrärahoja esitetään nostettavan merkityksellisesti. Kokonaisuutena **TKI-rahoituksen lisäys on erittäin kannatettava toimenpide** Suomen kilpailukyvyn kannalta.

rahoituksen kohdentaminen (yliopistolle ja ammattikorkeakouluille)

Ammattikorkeakouluille kohdennetaan erillinen **10 M€ määräraha TKI-toiminnan vahvistamiseen**. Rahoituksen kohde on erittäin kannatettava, koska ammattikorkeakoulujen keskeiset alueelliset TKI-kumppanit ovat PK-sektorin yrityksiä, jolloin kyseisellä määrärahalla pystytään vahvistamaan heidän saamaansa tukea. Suhteessa muihin uusiin TKI-panostuksiin **rahoitus on kuitenkin varsin pieni**, jolloin sen potentiaalinen vaikuttavuus tulee jäämään toivottua pienemmäksi.

Budjettiriihen kirjaus **uudesta Business Finlandin rahoituksesta erityisesti ammattikorkeakoulujen tarpeisiin** oli tervetullut avaus. Se edellyttää uuden rahoitusmekanismin kehittämistä tai nykyisten instrumenttien kriteereiden muuttamista. Muuten rahoitus ei kohdistu tehokkaasti ja kattavasti yritysten ja ammattikorkeakoulujen väliseen yhteistyöhön.

Vesa Taatila
Rehtori-toimitusjohtaja
Turun ammattikorkeakoulu